

АЙЗЕК АЗИМОВНИНГ “РОБОТ” РОМАНИДА ПЕДАГОГИК МАСАЛАЛАРНИНГ ЁРИТИЛИШИ

Наимова Д.С.

*ЎзМУ Ижтимоий фанлар факультети “Педагогика ва умумий
психология” кафедраси таянч докторанти*

Аннотация: Рақамли технологиялар муҳотида таълим-тарбия имкониятларини ошириш ҳозирги кун давр талабиз бўлиб қолмоқда. Айниқса инклюзив таълим шарт-шароитларини яратиш, имконияти чекланган ўқувчиларни ҳам таълим олишларини қўллаб-қувватлашга аҳамият қаратилмоқда. Мазкур мақола Айзек Азимовнинг “Робот” романида инклюзив таълим имкониятларини ёритишга бағишланади.

Калит сўзлар: Айзек Азимов, инклюзив таълим, робот, инсон, жамият, таълим-тарбия

Аннотация: Увеличение образовательных возможностей в среде цифровых технологий остается требованием времени. Особое внимание уделяется созданию инклюзивных образовательных условий и поддержке учащихся с ограниченными возможностями в их обучении. Данная статья посвящена освещению возможностей инклюзивного образования в романе Айзека Азимова “Робот”

Ключевые слова: Айзек Азимов, инклюзивное образование, робот, человек, общество, образование

Abstract: Increasing educational opportunities in the environment of digital technologies remains the demand of the time. Special emphasis is placed on creating inclusive educational conditions and supporting students with disabilities in their education. This article is dedicated to highlighting the possibilities of inclusive education in Isaac Azimov's novel "Robot".

Key words: Isaac Azimov, inclusive education, robot, human, society, education

Робот романи (шунингдек, “Мен Роботман” номи билан ҳам танилган) Айзек Азимов томонидан ёзилган ва биринчи марта 1950 йилда нашр этилган. Бу умумий мавзу ва қаҳрамонлар томонидан бирлаштирилган тўққизта қисқа ҳикоялар тўплами. Ҳар бир ҳикоя одамлар ва роботларнинг келажакда қандай муносабатда бўлишини ўрганадиган мустақил ҳикоядир.

Айзек Азимовнинг “Робот” илмий-фантастик адабиётнинг кўзга кўринган романларидан бири бўлиб, у нафақат сюжети ва теранлиги билан ўзига ром этади, балки кўплаб фалсафий саволларни ўйлантиради.

Ушбу роман роботларнинг одамлар билан ўзаро таъсири ва ривожланиши ғоясига асосланган. Айзек Азимов сунъий интеллектга эга роботлар ҳаётимизнинг

ажралмас қисмига айланган ноёб дунёни яратди. Бироқ, уларнинг афзалликлари ва ишончлилигига қарамай, улар одамлар орасида кўркув ва ишончсизликни келтириб чиқаради. Романнинг бош қаҳрамони детектив Жейн робот билан боғлиқ қотиллик сирига дуч келади. Тергов жараёнида у роботларни одамлардан нима ажратиб туришини ва уларнинг асл табиати нима эканлигини тушунишга ҳаракат қилади.

Романда кўтарилган асосий масалалардан бири роботлардан фойдаланиш ва улар билан мулоқот қилишнинг ахлоқий жиҳатидир. Муаллиф бизга роботлар қандай ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга бўлиши ва уларга қандай муносабатда бўлишимиз кераклиги ҳақида саволлар беради. Азимов роботларнинг ҳис-туйғуларни бошдан кечиришга ва ахлоқий фазилатларни намоён этишга қодир эканлигини кўрсатади ва бизни бу сунъий мавжудотларни тушунишга ва уларга тоқат қилишга ундайди.

Романда инсон табиати ва ўзини ўзи таниб олиш масалалари ҳам ёритилган. Қаҳрамонлар ва роботлар дунёда ўз ўрнини ва ўзларининг "мен"ини топиш муаммосига дуч келишади. Улар ўзларининг мавжудлик мақсади ва уларни ҳақиқатан ҳам тирик қиладиган нарсалар ҳақидаги саволларга жавоб излайдилар. Бу мулоҳазалар инсон психологиясининг чуқурлиги ва мураккаблигини очиқ беради ва ўз ҳаётимизнинг мазмуни ҳақида фикр юритиш имконини беради.

“Робот” нафақат келажак ҳақидаги марокли роман, балки долзарб масалаларни ҳам ўз ичига олган асардир. Бу бизни технология ҳаётимизга қандай таъсир қилиши ва сунъий интеллектни ривожлантириш ва қўллаш бўйича қандай ахлоқий стандартларни ўрнатишимиз кераклиги ҳақида ўйлашга мажбур қилади. Умуман олганда, “Робот” романи ҳайратланарли илмий фантастика асар. Айзек Азимовнинг "Робот" романида инклюзив таълим ва умуман жамият муҳим ўрин тутаяди. Муаллиф роботлар ва одамларнинг ўзаро таъсири ва ижтимоий интеграциясига, шунингдек, ушбу ўзаро таъсир натижасида юзага келадиган муаммоларга турли хил ёндашувларни тақдим этади.

Биринчидан, роман роботларнинг жамият ва таълим муассасаларига одамлар билан тенг равишда киритилган вазиятларни тақдим этади. Роботлар ўрганади, ишлайди ва одамлар билан мулоқот қилади, уларнинг интеллектуал ва ҳиссий қобилиятларини намоён этади. Бу келиб чиқиши ёки табиатидан қатъи назар, барча шахсларнинг инклюзивлиги ва тенглиги ғоясини таъкидлайди.

Иккинчидан, роман роботларга нисбатан ахлоқ ва ахлоқ масалаларини кўтаради. Романдаги роботлар ҳис-туйғулари ва қарор қабул қилиш қобилиятига эга бўлиб, уларнинг таълим жараёнларига киритилиши мулоҳаза ва мунозараларга сабаб бўлган. Баъзи сунъий интеллект тарафдорлари роботларнинг тенг ҳуқуқли ва ўрганиш қобилиятига эга эканлигига ишониб, жамиятга, жумладан, таълим муассасаларига тўлиқ қўшилиши тарафдори. Шу билан бирга, бошқа одамлар

роботлар одамларни сиқиб чиқариши ва таълимда номутаносиблик яратиши мумкинлигидан кўрқишади.

Романда тақдим этилган учинчи ёндашув шундан иборатки, роботлар одамлар учун фойдали ёрдамчи ва таълим воситалари бўлиши мумкин. Улар ўқувчиларни ўрганиш ва ривожлантиришга ёрдам берадиган билим ва кўникмаларга эга бўлиши мумкин. Ушбу ёндашув таълимда технологиядан фойдаланишнинг афзалликлари ва янада инклюзив ва қулай ўқув муҳитини яратиш имкониятларини таъкидлайди.

Айзек Азимовнинг "Робот" романи бизга роботлар ва одамларнинг ўзаро таъсири контекстида инклюзив таълимга турлича ёндашувларни таклиф этади. Бу бизни инклюзияни қандай аниқлашимиз ва қандай тамойиллар ҳақида ўйлашга ундайди

"Робот" романига педагогик ёндашувларни ҳам кўриб чиқамиз. Айзек Азимовнинг "Робот" романи таълим ва инсоннинг сунъий интеллект билан ўзаро таъсири масалаларига бағишланган, шунинг учун унда бир нечта педагогик ёндашувларни ажратиб кўрсатиш мумкин.

Инклюзив таълим. Роман ақлий қобилиятга эга бўлган роботлар одамлар билан бирга ўрганиши, билим олиши ва ривожланишини кўрсатади. Бу шуни кўрсатадики, таълимда таълим жараёнининг барча иштирокчиларининг инклюзивлиги ва тенглиги учун шароит яратиш керак.

Интерактив таълим. Романдаги роботлар ҳаётини вазиятларда иштирок этиб, атроф-муҳит билан мулоқотда бўлиш орқали тажриба ўрганади. Бу эса ўқувчиларга амалда ўрганиш ва реал муаммоларни ҳал қилиш учун зарур бўлган кўникмаларни шакллантириш имконини берувчи интерфаол ўқитиш усулларида фойдаланиш муҳимлигини тасдиқлайди.

Ахлоқий масалалар. Роман роботлар ва уларнинг одамлар билан ўзаро муносабатига оид ахлоқ ва ахлоқ масалаларини кўтаради. Шу нуқтаи назардан, роботларни таълим мақсадларида лойиҳалаш ва ишлатишда ахлоқий жиҳатларни ҳисобга олиш муҳимдир.

Одамлар ва роботларнинг ўзаро таъсири. Роман одамлар ва роботларнинг биргаликда ишлаши, ўзаро таъсир қилиши ва бир-бирини тўлдириши мумкинлигини кўрсатади. Бу шуни кўрсатадики, таълимда технологиянинг имкониятлари ва афзалликларини ҳисобга олиш ва улардан одамлар билан ҳамкорликда фойдаланиш керак.

Ўз-ўзини ривожлантириш ва ўз-ўзини ўрганиш. Романдаги роботлар ўз-ўзини ўрганиш ва ўз-ўзини ривожлантириш қобилиятига эга, бу уларга янги шароит ва вазиятларга мослашиш имконини беради. Бу ёндашув ўқувчиларда ўз-ўзини

ўрганиш ва ўз-ўзини ривожлантириш кўникмаларини шакллантириш муҳимлигини таъкидлайди.

Робот ҳақидаги ҳикоялар робототехника билан боғлиқ энг машҳур тушунчалардан бирига айланган робототехниканинг учта қонунига асосланади:

Инсонга зарар етказмаслик қонуни ёки ҳаракатсизлик қонуни деб ҳам аталади.

Инсонга бўйсунтириш қонуни, бундай бўйсунтириш биринчи қонунга зид бўлган ҳоллар бундан мустасно.

Роботнинг ўзини ўзи сақлаш қонуни, бундай ўзини ўзи сақлаш биринчи ёки иккинчи қонунга зид бўлган ҳоллар бундан мустасно.

Роман роботлар одамлар билан ўзаро алоқада бўлган ва баъзида ахлоқий дилеммаларга дуч келадиган турли вазиятларни ўрганади. Ҳикоялар одамлар ва роботлар ўртасидаги муносабатларнинг турли жиҳатларини, жумладан, ҳавфсизлик, ишонч, ҳиссий алоқа ва ахлоқий тамойилларни қамраб олади.

"Робби", "Қуёшли очлик" ва "Бўш стуллар" каби баъзи муҳим ҳикоялар "Робот" романига киритилган. Улар роботлар асосий фигурага айланиб, одамлар ҳаёти ва қарорларига таъсир қиладиган турли сценарийларни ифодалайди.

Умуман олганда, Айзек Азимовнинг "Робот" романи роботлар ва одамлар биргаликда яшаши мумкин бўлган келажакка чуқур ва жозибали қарашни таклиф қилади ва улар ўртасидаги ахлоқ ва ўзаро таъсир масалаларини ўрганади. Шунингдек, роман педагогик фикрлар моҳиятини ҳам ўзига сингдирган бўлиб, таълим-тарбия масалаларига педагогик ёндашади.

Адабиётлар:

1. А.Азимов. Робот. Перевод Н.А.Сосновская, А.Д.Иорданский. Изд: Эксмо-2019
2. <https://www.livelib.ru/book/1002965173-ya-robot-sbornik-ajzek-azimov>